

Rejimin ayaklanmayı sadece "devlet güvenliği" çerçevesinde değerlendirerek bastırmak için güce başvurması isyanın sona erdirilmesi ihtimalini de ortadan kaldırdı.

Suriye Krizinin Dinamikleri ve Aktörlerin Değerlendirilmesi

The Dynamics of Crisis in Syria and Assessment of Actors

Hediye LEVENT

Abstract

The popular unrest in Syria that begun on March 15, 2011 has complied its 1,5 year. The unrests wave in the country started with the impact of Arab Awakening and external dynamics. The internal factors such as corruption, poverty, repression, injustice, pressure on liberty, human rights violations and demise of the structure that produce stability within the country, pushed the widening and deepening of discontent against Baath Party regime that govern the country under the emergency of state conditions.

Keywords: Syria, Assad, Baas, corruption, human rights, opposition, uprising, Al Qaida,

Suriye muhalefetinin birlik oluşturmama, gücü ve eylemleri şişirme, dini ve mezhepsel söylemlere eğilim gösterme, yönetimin devrilmesinin ardından ne olacağına ilişkin bir yol haritası sunamama gibi nedenlerle Suriye içindeki halk destekleri uzun bir süre sınırlı kaldı.

Giriş

Suriye’de 15 Mart 2011’de başladığı kabul edilen ayaklanma süreci 1,5 yılı doldurdu. Ülkede ayaklanma süreci Tunus’ta Muhammed Buazizi’nin kendini yakması ile başlayan Arap Uyanışı çerçevesinde ve dış dinamiklerin de etkisiyle başladı.

Yaklaşık 40 yıl Baas Partisi iktidarının OHAL uygulaması çerçevesinde yönettiği ülkede yolsuzluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik, basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması, işkence, iç politika üreten mekanizmaların iflası gibi faktörler halk içinde huzursuzlukların başlamasına neden oldu.

İsyanın başlamasından itibaren Devlet Başkanı Beşşar Esad yönetimindeki devlet mekanizmaları mevcut olumsuz şartlara ek olarak isyanın bastırılması sırasında birçok hata yaptı.

Yine, uluslararası kamuoyunda ve medyada “Suriye muhalefeti” olarak kabul gören sivil ve askeri Suriye muhalefetinin birlik oluşturmama, gücü ve eylemleri şişirme, dini ve mezhepsel söylemlere eğilim gösterme, yönetimin devrilmesinin ardından ne olacağına ilişkin bir yol haritası sunamama gibi nedenlerle Suriye içindeki halk destekleri uzun bir süre sınırlı kaldı. Suriye rejiminin de iç propagandasında kullandığı dış müdahale çağrıları ve El Kaide’nin muhalefetin askeri kanadı ile birlikte hareket ettiği düşüncesine yol açan argümanların da etkisiyle özellikle büyük kentlerde halkın geniş kesimleri isyan sürecinden ayrı durdu. Ancak rejimin ayaklanmayı sadece “devlet güvenliği” çerçevesinde değerlendirerek bastırmak için güce başvurması isyanın sona erdirilmesi ihtimalini de ortadan kaldırdı.

Suriye’de Ayaklanma Sürecini Hazırlayan Faktörler

1.1 İç Faktörler

a) Rüşvet ve yolsuzluk

Suriye’de isyan sürecini hazırlayan en önemli faktörlerden biri hiç kuşkusuz, ordudan istihbarata, kamu kurumlarından vatandaşlara kadar devletin her unsurunu sarmış olan rüşvet ve yolsuzluk.

İsyan süreci başlamadan önce Suriye sınır kapılarına ayak basıldığı andan itibaren Türk Lirası’na kıyaslandığında oldukça komik kalan miktarlarda rüşvet dağıtılmaya başlanması sıradan karşılanan bir durumdu. Sınırdaki görevliye, trafik polisine, muhtara, ikamet işleriyle ilgilenen daireye, çalışma izinlerinin verildiği kamu kurumlarına ve hatta müzenin mücevherler bulunan kısmını koruyan resmi görevliye; kısacası kamu kurumlarına ve devlet görevlilerine işi düşen birinin rüşvet vermeden o işini hallettirmeye çalışması “beyhude çaba” olarak görülüyordu.

Rüşvet o kadar yaygındı ki, akşam saatlerinde herhangi bir meydana toplanmış trafik polislerini “günün hâsılatını” paylaşırken görmek şaşırtıcı değildi. Sokağı bu kadar saran rüşvetin miktarı kamu kurumlarında rütbe veya statü yükseldikçe yükseliyordu. Örneğin, ikamet için yabancılardan sorumlu dairede görevli memura zaten görevi olan işi yaptırabilmek için 50-100 SL (2-4 TL) verilirken çalışma izni için biraz daha cömert olunması mesela 1000 SL (yaklaşık 40 TL) ödenmesi gerekirdi. Hele hele gazetecilik gibi “şaiBELİ/şüpheli” bir iş yapanların Enformasyon Bakanlığı’ndan yola çıkıp askeri istihbarat

gibi ürkütücü adları olan kurumları dolaşan evrakları için ya Allah'a dua etmesi ya da cömert olması gerekirdi. Nadiren de olsa "dürüst ve rüşvet almayan görevlilere" denk gelenlerin de korkmasına gerek olmazdı. Çünkü yanında yöresinde mutlaka "gereksiz dürüstlük yapan memuru" haksız çıkaracak birileri bulunabilirdi.

Bu süreci di'li geçmiş zaman kipiyle anlatıyorum çünkü isyan başladığından beri rüşvet talepleri oldukça azaldı, gizli saklı yapılmaya başlandı. En azından vatandaş rüşvet isteyen memura itiraz edebiliyor artık. Sokakta bu rüşvet sarmaşığı büyüüp sürekli yeni filizler verirken, arka planda rüşvet alan da veren de bu yapıdan hep şikâyetçiydi. Ancak herkesin bahanesi aynıydı, "fiyatlar çok hızlı artıyor ama benim maaşım hep aynı, geçinmek için mecbur kalıyorum." Kısmen anlaşılabilir bir gerekçe olabilir; Şam'da dış mahallelerdeki ortalama bir evin aylık kirası 10 bin SL civarındayken, 20 yıllık bir öğretmenin maaşı 20-25 bin SL olabiliyordu ancak. İsyen sürecinde birkaç kez memur maaşlarına zam yapıldı ancak fiyatlar da artmaya devam etti.

Geçinmek için başka yollara başvuranlar da var elbette. Mesela gündüz öğretmenlik, öğleden sonraları taksicilik yapan çok insan var. "Mesleğe" 300-500 SL rüşvetle başlayanların mevki-leri, rütbeleri, statüleri yükseldikçe işi büyütüp yolsuzluğa geçmeleri bu yapı içinde şaşırılacak bir gelişme değil. Özellikle ihalelerin yapıldığı ve büyük miktarda paranın söz konusu olduğu kurumlarda yaşananlar sıradan olaylar gibi anlatılır.

Devlet mekanizması içinde şeffaflığın ve denetleme kurumlarının olmadığı veya sadece "tabela kuruluşlar" olarak kaldığı düşünüldüğünde yolsuzluğun boyutları belki anlaşılabilir. Mesela, ihalelerin nasıl yapıldığı, durup dururken niye birkaç kez iptal edildiği, ithalat-ihracat ihaleleri bir yana ülke içinde imara ilişkin ihalelerin nasıl gerçekleştiğine ilişkin net bir prosedür yoktur. Bu ihalelere giren işadamlarının ya da şirketlerin bir kısmının "şansı yaver gider ve bütün kapılar açılır", bir kısmının ise "bütün evrakları, resmi prosedürleri tamamlanmıştır ancak önünde duvar varmışçasına bir santim bile ilerleyemez."

İsyen süreci başladığında ülkedeki yolsuzluğun boyutları biraz daha belirginleşmeye başladı. Al-

çak sesle söylenti olarak anlatılanlar, yüksek sesle ve belgelerle ortaya konulmaya başlandı. İsyen süreci başladığından bu yana yönetim, silahlı muhalifleri başka ülkelerden silah almakla suçlamaya ve "Dışarıdan silah getirmişler, Suriye'nin çeşitli yerlerine depolamışlar" tezini dile getirmeye başladı. Devlet medyası da sürekli muhaliflere ait silah depolarının görüntülerini yayınladı. Yönetim ve devlet medyasından elbette, "Bu kadar silah ülke içine nasıl ve ne kadar zamanda depolandı" sorusunun cevabını vermesi beklene-mez. Ancak halk içinde ve yönetime muhalif haber sitelerinde "İsyen sürecinden önce herhangi bir sınır kapısını 50 bin USD gibi miktarlar ödeyerek birkaç saatliğine kapattıran" yönetimin o dönemde gözbebeği olan işadamlarından sık sık bahsedilir oldu.

Yine, Dera kentindeki ayaklanma sırasında devlet medyasının favori söylemi, "Dera'dan Ürdün'e açılan tüneller yoluyla silah taşıyorlar" ifadesi üzerine kurulmuştu. Suriye yönetimi ve kontrolündeki medya, Dera'daki tünellere pek şaşırdı. Sınır kentlerinin kaçakçılıkla geçindiğini ülkedeki yabancılar bile biliyorken yönetimin ve devlet medyasının böyle bir ifadeye sarılması pek inandırıcı olmasa gerek. Tabiri caizse "sağır sultanın duyduğu" rüşvet ve yolsuzluğa karşı Esad yönetimince birkaç operasyon yapıldı. 2007 yılında, "rüşvetin artık devlet güvenliğini tehdit edecek boyuta ulaştığı" ifadeleri yer aldı resmi söylemlerde. Ancak yolsuzluk ve rüşvetle mücadele sınırlı operasyonları aşamadı.¹

Topyekün bir temizlik operasyonu, buna paralel denetleme mekanizmalarının kurulması, adalet sisteminin ve kanunların düzenlenmesi gibi çabalara pek girilmedi. Kaldı ki örneğin gümrüklere yapılan rüşvet-yolsuzluk operasyonları bu çarkın ana dişlilerine kadar ulaşmadan ya bitirildi ya unutuldu; gümrük memurları hapis cezası alıp işten atıldıkları ile kaldılar. Belki onlardan bazıları tutanak düzenleyenlere, mahkemelere vs. rüşvet vererek çıkmışlardır.

Rüşvet ve yolsuzluğun yanı sıra KDV sistemi gibi standart bir vergilendirme sistemi yerine %8'den fazla vergi uygulamanın varlığı, ülke içinde kayıt dışı dönen paranın miktarını arttırıyor. En basit

İsyân süreci başladığından bu yana yönetim, silahlı muhalifleri başka ülkelerden silah almakla suçlamaya ve muhaliflere ait silah depolarının görüntülerini yayınlamaya başladı.

örneğiyle, Şam'da daire kiralayan birinin Maliye Bakanlığı'nın ilgili şubesinde kontrat imzalaması gerekir. Kontrata daireye ödenecek aylık kira bedeli asla yazılmaz, yazdırana deli gözüyle bakılır. Aylık 500 dolar ödenecek olan dairenin kira bedeli kontratta en fazla 200 dolar görünür. Bu miktar üzerinden vergi ödenmesi gerekir ki Şam'da artık yazılı olmayan kanun haline gelmiş uygulamaya göre bu vergi kiracıya ödetilir. Gereğeleri "evlerin vergileri yüksek, gerçek bedel üzerinden ödenecek vergi aylık kiranın birkaç katını bulur." "Vergileri düşürün, o zaman" diyenlerin Maliye Bakanlığı'nda işlemleri normalinden biraz uzun sürebilir.

Sıradan bir kira kontratında artık sıradan uygulama haline gelmiş bu uygulamanın büyük şirketlerin vergilendirilmesinde hangi boyutlarda

uygulandığını kestirmek güç. Türkiye-Suriye ilişkilerinin iyi olduğu dönemlerde Suriye'ye akıllı elektrik sayaçları satacak olan bir Türk işadamı 3 yıl önce, "Şam'daki kaçak elektrik kullanımı oranının yüzde 60" civarında olduğunu söylemişti. Başkentte yüzde 60'larda olan oran kırsalda elbette daha da yükselecektir. Elektrik ihtiyacının önemli bir kısmını ithalat yoluyla karşılayan Suriye'de, elektriğin kaçak kullanıldığını devlet bilir, tabiri caizse adet yerini bulsun diye 4 ayda bir elektrik faturası gönderilir, faturalardaki miktarlar bazen aşırı düşük bazen aşırı yüksek olabilir. Normaldir, vaka-i adiyendedir.

Rüşvet, yolsuzluk, vergi kaybı ile birlikte ekonomide içinde kayıt dışı dolaşan paranın miktarını net olarak verebilen yok. Ancak bu miktarın yukarıda birkaç örnekle aktarmaya çalıştığım gibi ülke içinde gelir dağılımındaki adaletten kamu

İsyan süreci başladığından bu yana yönetim, silahlı muhalifleri başka ülkelerden silah almakla suçlamaya ve “Dışarıdan silah getirmişler, Suriye’nin çeşitli yerlerine depolamışlar” tezini dile getirmeye başladı. Devlet medyası da sürekli muhaliflere ait silah depolarının görüntülerini yayınladı.

hizmetlerine, ülkenin kalkındırılmasından işsizliğe birçok alanı doğrudan etkilediğini söylemek için ekonomist olmaya gerek yok.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin gerekçelerinden biri olarak da Beşşar Esad döneminde başlatılan “liberal ekonomiye geçiş” girişimleri gösterilir. Ekonominin hazır olmadığı, fiyatlar hızla artarken maaşların sabit kaldığı, kontrolsüz ithalatın yerel üreticiyi öldürdüğü gibi eleştiriler sıklıkla dile getirilir.

b) Adam Kayırma

Suriye’nin kronikleşmiş sorunlarından biri de kısaca “adam kayırmacılık-torpil” diyebileceğimiz, liyakat esasları gözetilmeden yapılan işe alma, atama, terfi etme. Adam kayırmacılık ve torpil din, etnik yapı ya da mezhep gözetilmeden, genel olarak rüşvet miktarı veya “çarkımı devam ettirsin” mantığı ile yapılır.

Kamu kurumlarına eleman alımları veya sıradan tayin işlemleri bir yana, sürücü ehliyeti için bile mutlaka birileri aranır ya da ziyaret edilir. Sivil kamu kurumlarında sıklıkla karşılaşılan bu durum askeri ve istihbarat kurumları ile gümrük gibi kurumlarda biraz daha “ince elenerek” gerçekleştirilir.

Rüşvet ve yolsuzluğun her yeri sardığı ve şeffaflığın uygulanması bir yana resmi söylemlerde isyan sürecinde telaffuz edilmeye başlandığı Suriye’de bu kanun dışı mekanizmadan faydalanan ciddi bir kitle bulunuyor. Özellikle sınır kentlerde kaçakçılığın herkesçe malum bir sır olduğunu yukarıda belirtmiştim. Ancak bu kaçakçılar sa-

dece çay, şeker, elektronik eşya taşımazlar. Silah ve uyuşturucu ticaretinin istihbarat unsurları ve askeri unsurlar dahil olmadan gerçekleştirilmesi pek akla yatkın değil. Yine bu kanun dışı yapının içinde “ekipler halinde ve sadık elemanlarla çalışılması” zorunluluğu göz önüne alındığında adam kayırma ve torpilin bildiğimiz anlamlarını epey aştığı görülebilir.

c) İnsan Hak ve Hürriyetleri

Suriye’de insan hakları ve hürriyetleri başlığı onlarca kitaba konu olacak kadar geniş içerikli bir başlık ancak kısaca özetleyecek olursak 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşında İsrail Suriye’nin Golan Tepeleri’ni işgal etti. 1973 yılındaki savaşta Suriye, bu toprakların bir kısmını geri aldı ancak hala kağıt üzerinde İsrail ile savaş halinde bulunuyor çünkü topraklarının bir kısmı İsrail işgali altında ve İsrail BM kararlarına rağmen bu topraklardan çıkmaya pek niyetli değil.

Bu süreç, Suriye’de 40 yıl uygulamada kalacak olan Olağanüstü Hal Yasası’nın (OHAL) uygulamaya sokulmasına da neden oldu. Fiili seferberlik hali bitti ancak yönetim OHAL’i kaldırmaya yanaşmadı.

40 yıl uygulamada kalan OHAL bireysel haklar, basın özgürlüğü, ifade ve fikir özgürlüğü, çok partili siyasi hayat gibi hakları askıya almamakla kalmadı sadece; Suriye halkını istihbaratçı gölgesinde yaşamaya zorunlu hale getirdi. Suriyelilerin anlattıkları “kardeş kardeşi ispiyonluyordu” dönemleri 2000’li yılların sonuna doğru nispeten yumuşayıp ancak “Her 3 kişiden 2 buçuğunun istihbaratçı” olduğu bir yapıya dönüşebildi.

Bir taraftan sadece trafik polislerinin istihbarat ve askeri yapıya dahil olmadığı Suriye’de Muhaberat efsanelerle büyüyüp halk üstünde baskı unsuru olmaya devam etti. Diğer taraftan istihbaratı teknoloji yerine şahıslar üzerinden yürüten muhaberatın keyfi adam tutuklamaları, uzun gözaltı süreleri, gözaltına alınanlardan birkaç hafta haber alınmaması, herhangi bir sözün/cümlenin rahatlıkla “ülke güvenliği” gibi suçlara dahil edilebilmesi gibi faktörler halkın büyük kısmının canını yaktı. Yani bakkalla kavga eden birinin, “devleti yıkmak” suçundan kendini hapishanede ve 5-10 yıla mahkum edilmiş bulması çok da şaşırtıcı değildi.

Yine gözaltı ve tutukluluk sürelerinin belirli olmaması tek sorun değildi elbette. İşkence, gözaltı şartlarının kötülüğü ve hapishane şartlarına dair pek çok olay anlatılır. Uluslararası Af Örgütü dahil birçok sivil kuruluşun bu konulara ilişkin çarpıcı raporları bulunur.

İnatla yıllarca rejim muhalifi olan ve her türlü baskıyla, işkenceyle, kötü muameleyle karşılaşan bazı isimler isyan sürecinde Suriye iç muhalefeti oluşturdu. Aralarında işkenceden sakat kalmış olanlar, 20 yıldan fazla hapis yatmış olanlar bulunuyor. Dış muhalefetle “dış müdahaleye karşı olmaları” nedeniyle birleşemeyen iç muhalefet “yönetimle değil devletin bütünlüğü ile beraberriz” söylemi ile hareket ediyor.

İç muhalefetin sesinin cılız çıkmasının en önemli nedenleri olarak yönetimin muhalif sesleri kesmesi, “bir şeyler yanlış gidiyor” diyenleri bölücü diye yaftalaması, “ülke bütünlüğü” fikri çerçevesinde bir muhalefetin oluşmamasına izin vermesi oluşturuyor.

d) Basın Özgürlüğü

Bireysel hak ve özgürlükler bu kadar baskı altındaiken basının özgür olması mümkün olabilir mi? İsyen sürecinde, basının 40 yıldır maruz kaldığı baskıyla ne hale dönüştüğü çok net ortaya çıktı. 15 Mart 2011 tarihinde başlayan ayaklanmadan ancak 2 ay sonra bahsedebilen Suriye basını bu sürede, “Suriyeliler, Suriye diye yanlış yerde yaşıyor herhalde” hissi uyandıran bir çizgiye yayın yaptılar.

Son aylarda basında çok sık olmasa da yönetim eleştirileri, muhaliflerin bakış açılarını veren, yolsuzluğa değinen yazılar, konuşmalar yer alsada Suriye’de medya devlet kontrolündedir. Haber metinlerinin “Arz ederim” diye bitirilen metin kıvamlarında verildiği haberlerde insan hikâyeleri, meydana gelen çatışma, yönetimden kopuş vs gibi detayları bulmak imkânsızdır.

Bombalı saldırıların ardından parçalanmış insan cesetleri, muhalifler tarafından işkence edilerek öldürülen asker ve sivil cesetleri sansürlü ve mozaiklenmeden yayınlanıyor hala. Fikri takip bir tarafa, çatışmalarda muhaliflerden, sivillerden ya da askerlerden kaç kişinin hayatını kaybettiği gibi bilgileri bulmak bile çok zor. Yine, resmi haber ajansı dahil haber sitelerinde, tv kanallarının haber şeritlerinde veya gazetelerde “güncel haber” kavramından oldukça uzak birçok örnek bulmak mümkün. Resmi basındaki haber metinlerini anlamak zaman zaman Suriye’yi yakından takip eden gazeteciler için bile çok zor olabiliyor. SANA’nın Türkçe sayfasını takip edenler metinlerin kötü bir Türkçe ile çevrildiğini düşünebilir ancak genel olarak o metinlerin Arapçası da Türkçe tercümesi gibi kanun taslağı formatında yazılır.

Basın toplantılarında sorulan sorular ülke basınının formatını ortaya koyan en belirgin göstergelerden biri. Örneğin, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Cihad Makdisi basın toplantılarından birinde bir muhabire, “Lütfen siyasi yorum yapmadan soruyu alayım” demek zorunda kaldı. Suriye basını halkı “El Cezire, El Arabiya, BBC gibi medyaya prim vermeyin” diye sık sık uyarır ancak dünyayı çalkalayan bir gelişmeyi 24 saat sonra duyurmayı garip saymaz.

e) BAAS Partisi’nin politik açıdan iflas etmiş olması

Günümüzde “Orta Doğu’daki bütün kötülüklerin anası” gözüyle bakılan Baas Partisi’nin temeli 1940 yılında Suriye Kürtlerinden Ekrem Horani ve Hristiyan Mişel Eflak tarafından atıldı. Yeri gelmişken belirtelim, Hafız Esad ile adı özdeşleşmiş olan parti kurulduğunda Hafız Esad 10 yaşlarındaydı.

Partinin teorisyeni ve kurucusu Mişel Eflak, 1950'li yıllarda "ne ABD ne de SSCB bloğunda yer alacağız. Biz ülkemizin çıkarları doğrultusunda bağımsız kalacağız" demişti. Ancak ABD-SSCB kutuplaşmasına paralel olarak Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler yıllar içinde Baas Partisi yönetimindeki Suriye'yi SSCB cephesine kaymaya itti.

1970 yılında iktidarı ele geçiren Baas Partisi'nin sloganları "birlik, özgürlük ve sosyalizm"di. Suriye'de 'birlik, bütün Arapların birliğini; 'özgürlük' bireysel özgürlüğü değil yabancı ülkelerin etkisinden kurtulmayı temsil eder. Partinin kuruluş döneminde "sosyalizm" ilkesi şiddetli tartışmalara neden oldu ve nihayetinde SSCB usulü bir sosyalizmin kendilerine uygun olmadığına, sermayeye karşı olmamakla birlikte o dönemde Suriye'de etkin olan feodal sistemi hedef alan Suriye şartlarına göre hazırlanmış bir sosyalist anlayışa karar verilmişti. Kuruluşundan itibaren de toplumun orta tabakasına hitap eden parti, Arap milliyetçiliği çerçevesinde eğitime, altyapı ve sağlık hizmetlerine çok önem verdi. Dış politikasını yine 'özgürlük' ve 'Arap milliyetçiliği' kavramları üzerine inşa etti.

İktidara geldiği 1970 yılına kadar hem kamu hizmetleri hem de politik anlamda etkin ve üretken olan parti, bir taraftan da OHAL uygulamasının verdiği avantajlardan faydalandı. 2000'li yılların sonuna gelindiğinde partinin üye sayısı 5 milyona ulaştı ve parti üyeliği siyasi bir kimlik değil iş bulma, güce ortak olma gibi amaçların bir vesilesi haline geldi. Anayasa'nın 8.maddesinde yer alan "Baas Partisi toplumun ve ülkenin lideridir" ifadesi ile ülkede siyaset üstü hale gelen parti, zamanla devletin kendisi oldu.

Kontrol eden muhalif partiler ve basın olmadığı için "ülkenin liderliğinden çok patronluğunu" yapan Baas partisi milyonlarca üyesiyle birlikte iyice hantallaştı. 2011 yılına gelindiğinde ülkedeki tek parti olan Baas Partisi'nin politik açıdan iflas etmiş olması kamu hizmetleri başta olmak üzere toplumsal hayatın her alanında kangrenleşmiş bir yapının sebebi oldu.

f) Devleti kim yönetiyor?

Suriye'de yolsuzluk, bürokrasi ve içine kapalı yapısıyla birlikte kurumsallaşmış bir devlet mekanizması bulunuyor. Şeffaf bir yapının olmamasının yanı sıra bireysel inisiyatif kullanmayı pek teşvik etmeyen devlet mekanizması içinde "ülkeyi kim yönetiyor?" sorusu sıkça gündeme geliyor. Suriye'de baskıcı ve tek partiye dayalı sistem içinde kararları veren bir "beyin takımı" olduğu görüşü hakimdir. Ancak bu beyin takımı içinde hangi isimlerin ya da kurum temsilcilerinin olduğunu kimse net olarak bilmez. Ülkeyi yöneten kadronun ketumluluğu bu durumu iyice içinden çıkılmaz hale getiriyor. Tabiri caizse "dünya yıkılsa Suriye yönetiminden ses çıkmıyor", bir şeyleri bekleyip günler bazen aylar sonra açıklama yapıyor.

Kurumlar arası ve kurum içi hiyerarşik yapının belirgin olmaması ve devlet mekanizmasının güvenlik ve dış politika ekseninde kurulmuş olması Suriye'de etkili ve yetkili makam sorununu doğuruyor.

1.2 Dış Faktörler

Suriye halkı ayaklanma başlayana kadar hayatı, "Birlik ve beraberliğe en fazla ihtiyaç duyduğumuz bu önemli günlerde..." söylemleri gölgesinde yaşadı. Bu siyasi söylemlerin dayanağı olan olgular şöyledir: İsrail ile Golan Tepeleri nedeniyle savaş halinde bulunması; soğuk savaş sırasında Sovyet Blok'unda yer aldığı için 1970 yılından bu yana ekonomik yaptırım altında tutulması; 1. ve 2. Körfez Savaşları'nda işgalin eşiğinden dönmüş olması; Lübnan'da hak iddia eden diğer ülkelerle bilek güreşinde bulunması; Amerika tarafından Orta Doğu'da 'Şer Eksenine' oturtulması; İsrail'e düşman İran ve Hizbullah ile aynı çizgide, Suudi Arabistan-İran çekişmesinin sahnesi konumunda olması....

Bu başlıkların her biri ayrı makale konuları. Ancak yakın zamanda Türkiye gündemini ısıtan Akdeniz'deki doğalgaz yatakları meselesini hatırlayalım. Suriye'nin Akdeniz'e kıyısı olduğunu ve bu yatakların yanı sıra, Irak petrolünün Akdeniz'e kestirmeden ve daha az masrafla ulaştırılması açısından önemli olduğunu da eklemek gerek.

Ayaklanma ilk başladığında Esad yönetimi “içer-
deki reformları sürekli yaşadığımız bölgesel ve
uluslararası krizler nedeniyle gerçekleştireme-
dik” mealinde açıklamalar yaptı. Ancak halk hak-
lı olarak soruyor; “Hiç mi tatile çıkmaz bu birlik
ve beraberliğe en fazla ihtiyaç duyulan dönem-
ler?”

İlginç bir detay; Suriye halkı yüksek perdeden dış
politik krizlerle yaşamaya alışmış ve basın üze-
rindeki sansür nedeniyle iç politikaya ilişkin çok
fazla bilgisi ve fikri yokken, dış politika konusun-
da oldukça politize hale gelmiştir. Herhangi bir
Suriyeli, Suriye Çalışma Bakanı'nın adını bilme-
yebilir ancak Yunanistan'daki siyasi kavgayı de-
taylarıyla ve kişisel öngörülerıyla anlatabilir. Bu
nedenle yönetimin “dış güçler” söylemi halk için-
de rejime muhalif olanlar tarafından da kısmen
kabul gördü.

2- Ayaklanma Süreci

18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta Muhammed
Buazizi adlı bir gencin kendini yakması ile baş-
layan gösteriler kısa sürede bazı Arap ülkelerine
de sıçradı. Suriye'de ayaklanmanın başladığı ta-
rih olarak 15 Mart 2011 tarihi ve merkez olarak
Dera kenti esas alınır. Ancak 2011'in Ocak ayın-
da birisi Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgede olmak
üzere ülke genelinde üç gencin kendini yaktığına
dair söylentiler yayıldı.

Dera kentinde duvarlara yazı yazan 15 çocuğun
gözaltına alınması ile kentte ilk olaylar patlak
verdi. 15 Mart 2011'den günümüze kadar (28
Temmuz 2012) ayaklanma zaman zaman bazı
kentler merkez olmak üzere yönetime bağlı ordu
ve silahlı muhalefet arasındaki çatışmalarla de-
vam etti. Bu süreçte Esad yönetimi ve sivil-silahlı
muhalefetin tavrı gelişen sürece göre değişiklik
gösterdi.

2.1 Yönetim

Birinci bölümde genel hatları ile anlattığım iç ve
dış faktörler Suriye'de bir ayaklanmanın er ya da
geç yaşanacağını açık sinyallerini vermeye baş-
lamıştı. Bu faktörlere ek olarak, 15 Mart 2011'de
fiili olarak başlayan ayaklanmayı Esad yönetimi

Şam'daki Merce Meydanı'nda siyasi tutuklu yakını olan bir grubun gösterisine istihbaratçıların müdahalesi çok sert oldu.

güç kullanarak bastırma yoluna gitti. Ülkedeki
güvenlik teşkilatının askeri özellikler üzerine ku-
rulması ve toplumsal olaylara müdahale edebile-
cek nitelikte eğitilmiş toplum polislerinin olmaması
gösterileri kısa sürede çatışmalara dönüştürdü.

Kısacası isyanı bastırmak üzere görevlendirilen
istihbarat birimleri meslek hayatları boyunca
toplumsal olaylarla karşılaşmamışlardı. Askeri
birimler ise cephe savaşı için eğitilmişti. Ayak-
lanmayı bastırmayı gözaltı, dayak ve tutuklama
olarak algılayan istihbarat ve askeri birimlerin
sivillere karşı olan davranışları olayları iyice kö-
rükledi.

Örneğin, aşiret yapısının oldukça önemli olduğu
Dera'da bazı göstericiler güvenlik birimlerinin
açtığı ateş sonucu hayatını kaybetti. Yönetim,

alacele Dera'ya, Dera'lı olan bakanlarını ve yöneticilerini gönderdi. Olaylarda hayatını kaybedenlere “resmi başsağlığı dilekleri” iletildi ve bu kişiler şehit ilan edildi. Dera halkının taleplerini yönetime iletmeleri istendi, Esad kentten bazı heyetleri kabul etti. Ancak bu girişimler için artık çok geçti ve Arap dünyasında liderler deviren rüzgâr Suriye'ye ulaşmıştı.

Yönetim ayaklanmanın ilk iki ayında kontrol altında tuttukları basında “ülkede her şey normal, birkaç yerde küçük sorun var ancak ordu halledecek” tavrını takındı. Bu dönemlerde ülke medyasında ne farklı kentlerdeki gösterilere ilişkin görüntü ne de olaylara ilişkin bilgi bulmak pek mümkün olmadı. İlk iki ayın ardından yönetim “dış mihrak, fitne yaratmaya çalışan dış destekli teröristler ve uluslararası krizler nedeniyle reformların geciktiği” söylemlerini öne çıkarmaya başladı.

Uluslararası toplumdan gelen baskılarla OHAL kanunu kaldırıldı, Baas Partisi'ni toplumun lideri yapan 8.madde Anayasa'dan çıkarıldı, gösteri hakkını düzenleyen yasa yürürlüğe konuldu, çok partili siyasi hayat ve basın özgürlüğünü öngören yasalar uygulamaya sokuldu. Bütün bunlar bir taraftan devam ederken diğer taraftan ülke içindeki çatışmalar büyüyor ve farklı kentlere sıçırıyordu. Muhalifler sık sık tutuklanıyordu. Gösteri hakkı tanınmıştı ancak “izin” şartına bağlanmıştı ve gösteri için izin başvurusunda bulunanlara “çeşitli gerekçelerle olumsuz yanıt” veriliyordu. Şam'daki Merce Meydanı'nda siyasi tutuklu yakını olan ve kadın ve çocukların da bulunduğu bir grubun gösterisine istihbaratçıların müdahalesi çok sert oldu. Buna benzer, “haklı gerekçelerle” yapılan gösteriler güç kullanılarak dağıtıldı.

Ayaklanma ilk altı ayını doldurduğunda Suriye'deki kriz çoktan uluslararası boyuta ulaşmış, yabancı askeri müdahale konuşulmuştu. Suriye yönetimi Esad'ın konuşmaları aracılığı ile ayaklanma öncesi süreçteki hataları kabul etmeye ve dile getirmeye başladı. Ayaklanma sürecinde yönetim ve ayaklanmaya müdahale eden güvenlik birimlerine yönelik özeleştiriler de bu konuşmalarda yer alıyordu ancak bu kafi gelmedi.

2.2 Muhalefet

Suriye'de kitlesel muhalif hareketleri doğuracak uygun bir zemin “Arap Baharı” süreci başlamadan önce oluşmuştu. Orta Doğu'daki bu isyan sürecinin “Suriye'ye ne zaman ulaşacağı” soruları yönetimi gerginleştirmiş, halkı ise çıkacak kıvılcımı bekler hale getirmişti. Dera'da başlayan ayaklanma başkent Şam'da da etkisini göstermiş, özellikle siyasi suçlardan dolayı hapiste olan mahkûmların yakınları küçük gösteriler yapmaya başlamıştı.

Ayaklanmanın ilk ayında yönetimin önceki bölümlerde sıraladığımız uygulamalarını protesto eden toplumun her kesiminden ve her görüşünden insanlar birkaç bin kişilik gösteriler yaptılar. Ancak Cuma günleri gerçekleştirilen gösteriler sokaklarda çok sayıda güvenlik görevlisinin bulunması ve yönetimin gösterileri sert bir şekilde bastırması gibi nedenlerle düşük katılımıydı. Ülkede derli-toplu, topluma liderlik edecek bir muhalefet hareketinin olmayışı da organize bir muhalif hareketin oluşmamasına yol açtı.

Nisan ayının ortalarından itibaren bazı muhaliflerin gösterilerin başından itibaren silahlı olması, din ve mezhep eksenli söylemler, bazı ülkelerin sürece dahil olması, bazı muhaliflerin yabancı askeri müdahale talepleri gibi faktörler ayaklanmanın seyrini değiştirmeye başladı. Hıristiyanlar, Aleviler, ılımlı ve laik Sünniler, liberaller sokaklardan çekilmeye ve verdikleri desteği kesmeye başladı.

Halkın büyük kısmı gösterilere katılmak yerine gidişatı anlamayı tercih etti. Bu kesimin önemli bir bölümü muhalefetin hataları ile birlikte zamanla “mecburi yönetim destekçisi” oldu. Rejime muhalif bu kesim, muhaliflere ilişkin soru işaretlerin doğmasına paralel olarak ABD ve İsrail'in ayaklanmaya destek oldukları yönündeki açıklamaları “ülke bütünlüğünün korunması” görüşü etrafında toplanmaya başladı.

Suriye'deki ayaklanma milyonlarca insanın sokağa döküldüğü bir sürece dönüşmeden yerini 1,5 yıl süren kanlı çatışmalara bıraktı.

Baas, kuruluşundan itibaren toplumun orta tabakasına hitap ederek, Arap milliyetçiliği çerçevesinde eğitime, altyapı ve sağlık hizmetlerine çok önem verdi. Dış politikasını yine 'özgürlük' ve 'Arap milliyetçiliği' kavramları üzerine inşa etti.

a) İç muhalefet - Dış Muhalefet

Ayaklanmanın başladığı günlerden itibaren dünya mediasında Esad yönetimine muhalif olduğu belirtilen kişiler geniş yer buldu. Bu muhalif simalardan bazıları Suriye halkı tarafından oldukça iyi tanınıyordu. Örneğin, Abdulhalim Haddam gibi Baas yönetiminin bir dönem etkin adamlarının öne çıkmaya başlaması ülke içinde şaşkınlığa neden oldu.

Yine Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad'ın abisiyle giriştiği iktidar mücadelesini kaybettikten sonra Suriye dışına çıktığı herkesçe malum iken, Rıfat Esad'ın muhalif sıfatıyla televizyonlarda konuşmaya başlaması soru işaretleri doğurdu. Suriye Ulusal Konseyi Başkanı Burhan Galyun'un Suriye halkının temsilcisi olarak kabul görmesi temkinliliği arttırdı. Çünkü uluslararası medyada kabul gören Burhan Galyun dahil birçok ismi Suriye'de halk pek tanıdıyordu.

Halkın tanıdığı iç muhalefetten isimler ise uluslararası medyada yer bulmuyordu. Suriye yönetiminin kontrolündeki devlet mediasında da yer verilmeyen iç muhalefet en bilinen ve etkili yöntemi seçti; halk içindeki iletişim ağını kullandı. Örneğin, işkenceden dolayı bir bacağı aksayan Bessam El Kadı, Suriye'de aile içi şiddete ilişkin sivil bir organizasyonun başındaydı. El Kadı, organizasyon kanalıyla birçok kentteki küçük yerleşim birimlerine kadar ulaşabiliyordu.

Muhalif kimliği nedeniyle birçok kez hapse giren Luey Hüseyin yayıncıydı ve bu kanal üzerinden sesini duyurmaya çalıştı. Kadri Cemil Kürt kitle üzerinde etkiliydi, aşiret yapısını kullanarak fikirlerini ve bakış açısını anlatma yolunu seçti. İç muhalefetin önemli isimlerinden Hıristiyan din

adamı Toni Dora halka medya dışı kanallardan ulaşmak zorunda kaldı.

İç ve dış muhalefetin ayrıldığı en önemli nokta "dış müdahale talebi" oldu. İç muhalefet "dış müdahaleye kesinlikle karşı olduğunu, yönetimle değil ülke bütünlüğü ile birlikte olduklarını" vurguladı. Dış muhalefet ise insani yardım koridoru ve uçuşa yasak bölge talepleri ile başlayarak birçok kez çeşitli ülkelere Suriye'ye müdahale çağrısı yaptı.² İç muhalefet "Esad'ın yerine bir isim belirlenmeden yönetimin devrilmesinin ülkeyi kaosa sürükleyeceğini" savunurken, dış muhalefet "hiçbir şartta Esad yönetiminin varlığını kabul etmediklerini" vurguladı. İç muhalefet dış muhalefeti "bazı ülkelerin desteği ile hareket etmekle" suçladı. Dış muhalefet ise "İç muhalefetin ülke içinde kaldığını ve yönetimin emriyle hareket ettiğini" öne sürdü. İç muhalefette Müslüman Kardeşlerden Marksist çizgiye, Kürt milliyetçiliğinden Suriye milliyetçiliğine kadar her görüşten insanın bir araya gelme çabası olumsuz sonuçlandı. İç muhalefet birçok parçaya bölündü ve bazıları parti kurarken bazıları yoluna devam etme kararı aldı. Uluslararası toplumun ve medyanın desteğini arkasına alan dış muhalefet birçok çabaya ve girişime rağmen birleşemedi.³

Muhaliflerin art arda düzenledikleri konferanslardan kayda değer bir sonuç çıkmaması bir tarafta, birleşmesi beklenen muhaliflerin bölünmeye devam etti.⁴ Dış muhalefetin bir diğer sorunu da sivil ve askeri kanadın birbirine paralel hareket edemiyor olmasıydı. Askeri kanadı oluşturan Hür Suriye Ordusu(HSO) içinde de liderlik çekişmesinden kaynaklı sorunlar zaman içinde birden fazla müstakil grubun ortaya çıkmasına neden oldu.

Çatışmaların ve ağır askeri operasyonların yapıldığı yerlerde evlerin büyük kısmı kullanılamaz hale geldi.

b) Dış Müdahale Talebi

Dış muhalefetin NATO'dan ve çeşitli ülkelerden Suriye'ye müdahale etmesi yönündeki çağrıları Suriye içindeki halkın büyük kısmının muhaliflere bakışını etkiledi. Çünkü Arap Birliği ve dış politika üzerine kurulan Baas ideolojisi nedeniyle Arap ve Suriye milliyetçiliği kavramları azımsanmayacak bir kitle tarafından benimseniyor.

1946'da Fransız Manda yönetiminden bağımsızlığını kazanan Suriye'de İsrail ile savaşların yanı sıra Arap milliyetçiliği kavramı ders kitapları başta olmak üzere hayatın her alanında ve medyada sıklıkla işleniyor. Yine Filistin ve Iraklı mültecilerin yurtsuz kalma hikâyeleri, ABD'nin Irak'ı işgali sırasında halkın yaşadıkları ve sonrasında ülkenin durumu gibi faktörler de dış müdahale isteyenlere yönelik bakışı olumsuz etkileyen

faktörler oldu. Halkın ABD ve İsrail'e olumsuz bakan kesimleri, ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un muhalifleri destekleyen açıklamaları nedeniyle yönetimin "mecburi destekleyicileri" olmaya başladılar.⁵

Yine Suudi Arabistan ve Katar gibi antidemokratik rejimlerin Suriye'deki "devrimcilere destek" açıklamaları ve vaatleri gündeme farklı soruları taşıdı. Suudi Arabistanlı bazı şeyhlerin televizyon programlarında yaptıkları mezhep ve din vurgulu konuşmaları Suriye'de tarafsız olan kitlenin bir kısmını yönetim saflarına iterken, bir kısmı tarafsız kalmaya devam etti. Libya'da NATO operasyonunun ardından sürecin Muammer Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesine rağmen sona ermemesi ve militer güçlerin at koştuğu bir alana dönüşmesi de tarafsız kalmayı tercih eden milyonlarca Suriyelinin görüşlerini etkileyen faktörlerden biri oldu.

c) Medya

Dera'da olayların başlaması ile birlikte Suriye, El Cezire, El Arabiya gibi Arap kanallarının yanı sıra dünya medyasının da ilgi odağı oldu. Ayaklanma Suriye halkının da en önemli gündem maddesi haline geldi. Halk arasında kendiliğinden gelişen iletişim ağı özellikle Cuma ve Cumartesi günleri yoğun bir şekilde işlemeye başladı. Özellikle farklı kentlerden gelip Şam'a yerleşmiş olanların gözü-kulağı kentlerinde meydana gelen olaylardaydı. Diğer kentlerdeki akrabalarından, arkadaşlarından edinilen bilgiler telefonla ya da işyerlerinde, çarşı-pazarda en kısa süre içinde başka insanlarla da paylaşıyordu. Bu iletişim ağı hala devam ediyor. Herhangi bir televizyon kanalında yayınlanan "a ilçesinde 10 bin kişi gösteri yaptı. b kentinde 500 bin sokağa indi" benzeri haberlerin bir kısmında gerçek rakamların abartıldığı, ölü sayısının gerçeği yansıtmadığı gibi söylentiler yayılmaya başladı.

Güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü söylenen kişi sayısı ile muhaliflerin açıkladıkları isim sayısının birbirini tutmaması, cenaze töreni sayısının duyurulan rakamın çok altında kalması da inandırıcılık sorunu doğurdu. Yine bazı kentlerin ya da kasabaların muhaliflerce ele geçirildiği, Esad'ın kaçtığı, yönetimin devrilmek üzere olduğu gibi iddialı haberlerin kısa süre içinde gerçeği yansıtmadığının ortaya çıkması muhaliflere olan inancın azalmasına yol açtı. Bu tip haberlerin sık sık yayınlanması ve yalan olduğunun ortaya çıkması muhaliflerin inandırıcılığını doğrudan etkiledi. Muhaliflerin ordudan ayrılanların sayısına ilişkin verdikleri abartılı rakamlara karşın herhangi bir kenti ele geçirememiş olmaları, ele geçirdikleri ilçe ve kasabalarda ise bir süre sonra kontrolü kaybetmeleri "muhaliflerin gerçek gücüne" ilişkin soru ve söylentilere yol açtı. Özellikle Arap kanallarında yayınlanan "a isimli asker halka ateş açmayı reddettiği için öldürüldü, b isimli sivil muhalefete katıldığı için öldürüldü, c isimli doktor ordu tarafından kaçırılıp katledildi" benzeri haberlerden kısa süre sonra bu kişilerin televizyonlara çıkıp ölmediklerini kanıtlamaları sık yaşanan olaylar haline geldi. Televizyona kişinin çıkıp "ben ölmedim" demesinden çok, öldüğü iddia edilen kentteki, ilçedeki insanların bilgilerinin doğru olmadığını yayması etkili oldu.

Bu süreçte, medyada yer alan abartılı rakamlar, kısa sürede yalanlanan haberler, düştüğü söylenen kentlerin Esad'ın kontrolünde olması üstelik hayatın normal devam etmesi muhaliflerin gerçek güçlerini görmesine kısmen engel oldu. Bu durum aynı zamanda "muhaliflerin gücü şişirildikçe Esad yönetiminin ve Suriye ordusunun gerçek gücünü" de perdeledi.

Son olarak Ulusal Güvenlik Binası'ndaki patlamada "Esad'ın yaralandığı, Şam'ı terk edip Lazkiye'ye gittiği" yönündeki haberleri hatırlayalım. Aynı patlamada Suriye Savunma Bakanı öldü. Savunma Bakanı ölmüş, Devlet Başkanı yaralanmış ve başkenti terk etmiş bir ordudan moral bozukluğu ve çözülme beklenir. Ancak dünya basını dedikodu niteliğindeki haberlerle oyalanırken Suriye ordusu Şam kırsalında helikopter, tank ve roketatarlar dahil her türlü teçhizatı kullanarak sert bir operasyona girişmişti. "Bu ordu, bu operasyonu kimin için yapıyor?" diye soran olmadı.

"Ordu dağılıyor" şeklinde yansıyan havaya rağmen birliği ile ayrılan general olmaması, ülkede moral bozukluğu yaratacak kopmaların gerçekleşmemesi dış basına yansımaya ancak ülke içinde konuşulan meselelerdi.

d) Video görüntüleri

Ülkede ayaklanmanın başından itibaren cep telefonu ile çekilmiş bir kısmı dehşet verici görüntüler elden ele dolaşmaya başladı. Bu görüntülerin bir kısmı muhalifler tarafından çekilip sosyal paylaşım sitelerine yüklendi. Bir kısmı ise Suriye ordusunun ölü yada sağ ele geçirdiği muhaliflerin cep telefonlarından alınarak dağıtıldı. Bir askeri asmaya çalışan muhalifler, canlı canlı elleri arkadan bağlarken kafaları kesilen insanlar, sokaklarda çıplak bir şekilde sürüklenen kadınlar, gündüz vakti evleri basan Hür Suriye Ordusu mensupları... Bu ve benzeri görüntüler Suriye'deki devlet televizyonunda basında sürekli yayınlandı. Bazı görüntülerde ise kayıta olduğunu unutan muhaliflerin kendi aralarında konuşmaları silahlı muhaliflere karşı temkinli olan kitlenin korkuya kapılmasına neden oldu.

e) Din ve mezhep temelli söylemler

Esad yönetimine yönelik mezhepçilik suçlamaları sık sık işlendi. Ancak unutmamak gerekir ki Hafız Esad döneminden beri yönetimin en güçlü adamlarından birisi Cumhurbaşkanı yardımcısı Sünni Faruk Şara'dır. Yine Dışişleri Bakanı Velid Muallim Sünni, Başbakan Riyad Hicab Sünnidir. Yahut 18 Temmuz'daki patlamada hayatını kaybeden Savunma Bakanı Davud Racea da Hıristiyan kökenlidir.

Dış dünyada genel kabul gören argüman Suriye'de "Nüfusun yüzde 70'e varan oranını oluşturan Sünni Müslüman kesimin ayaklanmasının" söz konusu olduğu. Ancak ülke nüfusunun yüzde 70'inin topyekün ayaklanması halinde bir ülke yönetimin 17 ay boyunca sürebilmesi de pek mümkün görünmüyor.

"Ordu neden dağılmadı?" sorusunun cevabı da oldukça önemli. Suriye'de ordu ve istihbarat içinde görevlendirme ve atamalar din ve mezhepler gözetilerek yapılır. Yani bir kuvvet komutanı Sünni ise yardımcılarında biri Hıristiyan diğeri Alevi'dir. Suriye'deki ayaklanmayı bütün iç ve dış faktörleri yok sayarak mezhep çerçevesinde değerlendirenlerin genel kanısı, ülkedeki yönetim mekanizmasına tamamen Alevilerin hakim olduğu.

Ancak bu ne kadar doğru? Kaldı ki muhaliflerin dış müdahale taleplerini, bağımsız kalmayı tercih eden Sünnilere yönelik sabotaj, adam kaçırma, tehdit gibi eylemleri, ordu mensuplarının her dinden ve mezhepten kişilerden oluştuğunu da unutmamak gerekir. Suriye'de bugüne kadar yaratılmış Arap milli kimliğinin sarsılmasına karşı Irak'taki gibi çabucak bir mezhep çatışmasının çıkmamış olduğunu da not etmek gerekir.

f) Selefiler ve El Kaide

Ülkedeki ayaklanmada silahlanan kesim arasında kayda değer miktarda selefi ve El Kaide uzantılı yapının bulunduğu artık uluslararası medyada da yer alıyor. El Kaide'den Eymen El Zevahiri'nin Suriye'deki muhaliflere seslendiği video kaydı 12 Şubat 2012 tarihli birçok internet sitesinde de yayımlandı.⁶

Ayaklanmanın başından itibaren Suriye muhalefetinin silahlı kanadı içinde El Kaide uzantılı yapıların ve Selefi eğilimli militanların olduğuna dair bilgiler zaman zaman dünya mediasında yer aldı. Son olarak Suriye içinde bu gruplar tarafından alıkoyulan iki yabancı gazetecinin gözlemleri okunmaya değer.⁷

Ayaklanma 17. ayına girdiğinde uzun süre söylenti olarak değerlendirilen El Kaide varlığı iyice açığa çıktı.⁸ Bunların yanı sıra ülke içinde bombalı araçlarla düzenlenen saldırıları El Kaide uzantılı örgütlerin üstlenmiş olmaları da El Kaide'nin varlığının delilleri. Yine bu saldırılarda toplumun her kesiminde insanların hayatını kaybetmesi halkın HSO ile El Kaide'yi birlikte değerlendirmesine yol açtı. HSO adını kullanan bazı grupların ülke içinde çok sayıda gasp, hırsızlık, tecavüz olayına karışması muhalif cepheye verilen desteği azalttı.

g) Vizyon

Suriye muhalefetinin sivil kanadının Beşşar Esad sonrası döneme ilişkin bir vizyon ortaya koymamış olmaları da önemli bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Beşşar Esad'ın devrilmesinin ardından yönetimi kimin devralacağı, ülkedeki kangrenleşmiş mekanizmanın ıslahına yönelik hangi adımların atılacağı, dış politikada değişiklik yapıp yapılmayacağı gibi soruların şimdiye kadar cevaplanmamış olması sivil muhalefete yönelik desteği baltalıyor.

3- Ayaklanma Süreci Nereye Gidiyor?

Suriye'de 1,5 yılı aşan ayaklanma süreci silahlı çatışmalarla birlikte şiddet sarmalına dönüştü. Dera, Hama, Humus, Halep ve Şam'da zaman zaman şiddetlenen çatışmalar nedeniyle çok sayıda kişi hayatını kaybetti. Buralarda yaşayan insanların bir kısmı Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi çevre ülkelere sığınırken ülke içinde yer değiştiren Suriyeli sayısının 500 bini aştığı tahminleri yapılıyor. Humus'taki ağır çatışmalardan kaçıp Şam'a sığınanların sayısı 200 bine ulaşıyor.

Çatışmaların ve ağır askeri operasyonların yapıldığı yerlerde evlerin büyük kısmı kullanılamaz

hale geldi. İşyerlerinin de ağır biçimde tahrip olduğu bu bölgelerde ticaret durdu. Çatışmalar sırasında terk edilen bölgelerde içme suyu ve kanalizasyon gibi altyapı da önemli ölçüde hasar gördü.

Ülke dışına göç eden veya ülke içinde yer değiştiren Suriyelilerin önemli bir kısmı zor şartlarda yaşıyor. Örneğin Humus, Dera ve Halep gibi kentlerden kaçarak Şam'a sığınan ailelerin maddi yardımlarla ayakta durdukları, bir ailenin bir oda gibi alanlarda yaşamaya çalıştıkları göz önüne alındığında tahribatın boyutları biraz daha belirginleşiyor.

Ülke genelinde de neredeyse her aile üyelerinden ya da akraba çevresinden bir veya daha fazla üyesini kaybetti. Ekonomik hayat durma noktasına geldi. Kentlerde zaman zaman tırmanan çatışmaların yanı sıra şehirlerarası yolların güvenli

olmayışı, tarımsal üretimin sekteye uğraması, ayaklanmanın bir türlü sonuçlandırılmaması gibi nedenler halkta bıkkınlığa neden oluyor. Bu çerçevede güvenlik, istikrar ve ekonominin tekrar canlandırılması öncelikli talepler olarak ortaya çıkıyor. Yolsuzluk başta olmak üzere bazı operasyonların yönetim içinde kurumlar bazında yapılması, ülkedeki baskıcı yönetim anlayışının ortadan kaldırılması ve ilan edilen reformların hakkıyla yerine getirilmesi beklentileri yüksek sesle dile getiriliyor.

Ülkede silahlı mücadeleye dönüşen ayaklanmada hem silahlı muhalefet hem de Esad yönetimi açısından son merhaleye girilmiş gibi görünüyor. Uluslararası toplumun atacağı adımların da belirleyeceği bu süreç, 15 Mart 2011'de başlayan ayaklanmanın en kanlı süreci olacak gibi görünüyor.

0

DİPNOTLAR

- 1 "Damascus Governorate on trial for corruption", Haziran 2009, *Syria Today*, <http://www.syria-today.com/index.php/june-2009/328-news/1693-damascus-governorate-on-trial-for-corruption> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012)
- 2 "Syria opposition urges action after hundreds killed; Russia pressed to speed up talks", 21 Aralık 2011, Al Arabiyya, <http://www.alarabiya.net/articles/2011/12/21/183840.html> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012) ; "Suriye muhalefeti 'müdahale' diyor", Time Türk, <http://www.timeturk.com/m/haber.asp?id=492663> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012); "Syrian opposition group urges military intervention", 12 Mart 2012, Al Ahram, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/36606/World/Region/Syrian-opposition-group-urges-military-interventio.aspx> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).
- 3 "Suriye muhalefetinde bölünme sürüyor", 4 Temmuz 2012, BBC Türkçe, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/07/120704_syria.shtml (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012)
- 4 "اشتباكات بالأيدي والقاعد في مؤتمر المعارضة السورية.. والأمن يتدخل" Ahram, <http://gate.ahram.org.eg/News/227387.aspx> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).
- 5 "اشتباكات بالأيدي والقاعد في مؤتمر المعارضة السورية.. والأمن يتدخل" Ahram, <http://gate.ahram.org.eg/News/227387.aspx> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).
- 6 "El Kaide: Türkiye'ye güvenmeyin", 12 Şubat 2012, Milliyet, <http://dunya.milliyet.com.tr/el-kaide-turkiye-ye-guvenmeyin/dunya/dunyadetay/12.02.2012/1501355/default.htm> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).
- 7 "Two Journalists Freed by Syrian Rebels After Weeklong Ordeal", 27 Temmuz 2012, The New York Times, http://www.nytimes.com/2012/07/28/world/middleeast/jeroen-oerlemans-john-cantile-two-journalists-freed-by-islamic-fighters-in-syria-after-weeklong-ordeal.html?_r=2 (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).
- 8 "El Kaide Suriye-Irak İslam devleti kurmak istiyor", 25 Temmuz 2012, CNN Türk, <http://www.cnntrk.com/2012/dunya/07/25/el.kaide.suriye.irak.islam.devleti.kurmak.istiyor/670266.0/index.html> (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2012).